

KÄYTÄNNÖLLISEN FILOSOFIAN VALINTAKOE 7.6.2005

Sekä kirjallisuuskokeesta (A1 ja B1) että aineistokokeesta (B1 ja B2) tulee saada vähintään 9 pistettä. Mikäli kirjallisuuskokeen pistemäärä on vähemmän kuin 9 pistettä, aineistokoe jätetään arvostelematta.

A1. (Kirjakysymys) Esittele Aristoteleen näkemys oikeudenmukaisuudesta yksilöllisenä ja sosiaalisena hyveenä (9 p)

A2. (Aineistokysymys) Kun puhumme oikeudenmukaisuudesta, mistä, kenen tai minkä oikeudenmukaisuudesta oikeastaan puhumme? Vertaile ja analysoi Aristoteleen näkemystä oikeudenmukaisuuden hyveestä suhteessa seuraavaan näkemykseen (9 p):

Oikeudenmukaisuus on yhteiskunnallisten instituutioiden tärkein hyve, niin kuin totuus on puolestaan ajatusjärjestelmien tärkein hyve. Teoria saa olla kuinka tyylikäs ja taloudellinen hyvänsä, mutta jos se on epätosi, se on hylättävä, tahi sitä on tarkistettava; samoin kuinka tehokkaat ja hyvinjärjestetyt lait ja instituutiot tahansa on uudistettava tai poistettava käytännöstä, jos ne ovat epäoikeudenmukaisia. Jokaiselle ihmiselle kuuluu oikeudenmukaisuuden takaama loukkaamattomuus, jota ei edes yhteiskuntakokonaisuuden hyvinvoinnin nimissä saa polkea. Tästä syystä ajatus, että toisten vapauden menetys olisi hyvitetävissä toisten osaksi tulevalla suuremmalla hyvällä, on ristiriidassa oikeudenmukaisuuden kanssa. Oikeudenmukaisuus ei tunnusta, että monien nauttimat edut painaisivat vaa'assa enemmän kuin muutamien kärsittäviksi langetetut uhraukset. Siksi oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa yhtäläiseen kansalaisuuteen liittyvät vapaudet eivät ole keskustelunalaisia asioita; oikeudenmukaisuuden turvaamat oikeudet eivät ole poliittista kauppatavaraa eivätkä kuulu yhteiskuntaryhmien etulaskelmien piiriin. Ainoa syy sietää harhaista teoriaa on paremman puute; vastaavasti epäoikeudenmukaisuus on siedettävissä vain, kun sen avulla voidaan välttää vielä suurempi epäoikeudenmukaisuus. Asemassaan ihmisen toiminnan päähyveinä totuus ja oikeudenmukaisuus ovat ehdottomia.

On kuitenkin pidettävä erillään ihmiskunnan rakastaminen ja oikeudenmukaisuuden taju. Eroa ei tee niiden välille se, että niitä ohjaisivat eri periaatteet, koska molempiin sisältyy halu toteuttaa oikeudenmukaisuutta. Kysymys on muusta. Ensiksi mainittua ilmentää voimakkaampi ja kestävämpi oikeudenmukaisuuden halu ja alttius täyttää oikeudenmukaisuudesta johtuvien velvollisuuksien lisäksi myös kaikki luonnolliset velvollisuudet, jopa ylittämäänsä niiden vaatimukset. Ihmiskuntaan kohdistuva rakkaus on kattavampi kuin oikeudenmukaisuuden taju ja kannustaa velvollisuuden kehykset särkeviin tekoihin, mitä viimeksi mainittu ei tee... Kun oikeaa ja oikeudenmukaisuutta koskevat periaatteet ovat käytettävissä, niitä voidaan käyttää moraalisten hyveiden määrittelyyn aivan kuin missä muussa teoriassa tahansa. Hyveet ovat tunnejärjestelmiä, toisin sanoen toisiinsa kytkeytyvien alttiuksien ja taipumusten perheitä, joita sääntelee jokin korkeammanasteinen halu, tässä tapauksessa halu noudattaa hyveitä vastaavia moraaliperiaatteita. Vaikkakin reiluksi peliksi käsitetty oikeudenmukaisuus lähtee liikkeelle katsomalla alkuasemassa olevat persoonat yksilöiksi, tai tarkemmin ilmaistuna jatkuviksi säikeiksi, se ei estä tuomasta esille ihmisyyhteisöä lujittavia korkeammanasteisia moraalitunteita.

B1. (Kirjakysymys) Aristoteleen mukaan jotkut nautinnot ovat hyviä ja jotkut taas eivät. Missä mielessä? Ja mikä on nautinnon suhde onnellisuuteen ? (9 p)

B2. (Aineistokysymys) Niin sanottua aristoteelista periaatetta on luonnehdittu seuraavalla tavalla (9 p):

... ihmiset nauttivat toteutuneiden kykyjensä (synnynnäisten tai harjoiteltujen taitojensa) harjoittamisesta. Tämä nautinto kasvaa sitä suuremmaksi, mitä perusteellisemmin kyky toteutuu tai mitä monimutkaisempi se on. Intuitiivisena ajatuksena tässä on se, että ihmiset nauttivat sitä enemmän jonkin asian tekemisestä, mitä taitavammiksi he siinä tulevat, ja kahdesta toiminnosta, jotka he tekevät yhtä hyvin, he pitävät parempana sitä, joka vaatii laajempaa vaikeampien ja hienostuneempien erottelujen ohjelmistoa. Sakki esimerkiksi on monimutkaisempi ja syvällisempi peli kuin tammi ja algebra vaikeampaa kuin alkeislaskuoppi. Periaate siis sanoo, että se joka osaa sekä sakkia että tammea, pelaa mieluummin sakkia ja se, joka osaa sekä algebraa että laskuoppia, mieluummin opiskelee algebraa.

Aristoteelinen periaate on vaikutinperiaate. Se kuvaa monia tärkeimpiä halujamme ja selittää, miksi jatkuvasti ohjailemme toimintaamme tekemällä mieluummin toisia kuin toisia asioita. Se sitä paitsi ilmaisee sielunelämän lainalaisuuden, joka hallitsee halujemme asetelmassa tapahtuvia muutoksia. Periaatteesta on esimerkiksi pääteltävissä, että ihmisen kykyjen kasvaessa ajan mukana (sen aiheuttaa fysiologinen ja biologinen kypsyminen kuten hermojärjestelmän kehittyminen pienessä lapsessa), kun hän niitä harjoittelee ja vähitellen oppii käyttämään, hän ajallaan alkaa pitää parempina monimutkaisia toimintoja, joita hän oppii harjoittamaan ja jotka vaativat äsken toteutuneiden taitojen täytöntöönpanoa, kuin sitä toimintaa, johon hän on siihen asti kyennyt. Yksinkertaisemmat asiat, joista hän tapasi nauttia, eivät enää ole riittävän mielenkiintoisia eivätkä houkuttelevia... Aristoteelisella periaatteella on myös tehonsa toisiin ihmisiin. Kun saamme nähdä toisten panevan harjoitukseen kouliintuneita kykyjään, nämä näytökset tuottavat meille nautintoa ja meissä herää halu kyetä itse samoihin suorituksiin. Saamme halun olla näiden ihmisten kaltaisia, heidän laillaan itsekin kyetä harjoittamaan noita taitoja, jotka myös meissä piilevät.

Analysoi tätä näkemystä. Ansaitseeko se nimityksen "aristoteelinen periaate" sillä perusteella, mitä Aristoteles sanoo inhimillisestä toiminnasta teoksessaan 'Nikomakhoksen etiikka'? Miten osuvasti se selittää ihmisen toimintaa?

INTRÄDESFÖRHÖR I PRKATISK FILOSOFI 7.6.2005

Du bör få minst 9 poäng både i litteraturprovet (A1 och B1) och i det materialbaserade provet (A2 och B2). Ifall poängantalet i litteraturprovet blir mindre än 9 poäng bedöms inte det materialbaserade provet överhuvudtaget.

A1. (Fråga på basis av boken) Redogör för Aristoteles uppfattning om rättvisa som individuell och social dygd. (9 p)

A2. (Fråga på basis av material) Då vi talar om rättvisa, vilken sorts, vems eller en hurdan rättvisa talar vi egentligen om? Jämför och analysera Aristoteles uppfattning om rättvisans dygd i förhållande till följande uppfattning (9 p)

Rättvisa är den främsta dygden för samhällets institutioner, precis som sanning är den främsta dygden för ett tanke-system. Hur elegant och ekonomisk en teori än är måste den förkastas eller revideras om den är osann; på samma sätt måste lagar och institutioner, oavsett hur effektiva och välordnade de är, reformeras eller avskaffas om de är orättvisa. Varje person äger en på rättvisa grundad okränkbarhet som inte ens samhällets väl kan åsidosätta. Därför förnekar rättvisan att några personers förlorade frihet kan rättfärdigas av att andra får dela på något större värde. Den låter inte ett fåtal personers påtvingade uppoffringar uppvägas av att fördelarna sammanlagt blir större för flertalet. I ett rättvist samhälle anses därför de friheter som hör till det jämlika medborgarskapet vara fastslagna; de rättigheter som garanteras av rättvisan blir inte föremål för politiskt köpsläende eller kalkyler över samhällsintressen. Det enda som gör det tillåtet att nöja sig med en oriktig teori är att det saknas en bättre; på liknande sätt kan en orättvisa tolereras endast då den är nödvändig för att undvika en ännu större orättvisa. Sanning och rättvisa är de främsta dygderna för mänskliga verksamheter och går därför inte att kompromissa med.

Vi måste emellertid skilja mellan människokärleken och sinnet för rättvisa. Skillnaden består inte i att de vägleds av olika principer, eftersom det i båda fallen ingår en önskan att skänka rättvisa. Det är snarare så att den förre kommer till uttryck genom att denna önskan är intensivare och mer genomgripande, och i en beredskap att utöver rättviseplikten fullgöra alla de naturliga plikterna, och till och med gå längre än vad dessa kräver. Människokärleken är mer omfattande än sinnet för rättvisa och manar till att göra mer gott än plikten kräver, vilket det senare inte gör... Ty så snart principerna för rätt och rättvisa föreligger, kan de användas för att definiera de moraliska dygderna precis som i vilken annan teori som helst. Dygderna är sentiment, det vill säga samhörande grupper av dispositioner och benägenheter, reglerade av en överordnad önskan, i det här fallet en önskan att handla i enlighet med de motsvarande moraliska principerna. Fastän rättvisa som skälighet börjar med att betrakta personerna i ursprungspositionen som individer, eller rättare sagt som fortlöpande linjer, utgör detta inget hinder för att förklara de sentiment av högre ordning som binder samman en gemenskap av personer.

B1. (Fråga på basis av boken) Enligt Aristoteles är en del njutningar goda och andra inte. I vilken bemärkelse? Vilket är njutningens förhållande till lyckan (9 p)?

B2. (Fråga på basis av material) Den så kallade aristoteliska principen har beskrivits på följande sätt (9 p):

... allt annat lika njuter människor av att utöva sin förverkligade kapacitet (sina medfödda eller uppövade förmågor), och denna njutning tilltar ju mer deras kapacitet förverkligas, eller ju mer komplex den förverkligade kapaciteten är. Här är den intuitiva idén att människor känner större välbehag av att göra något allt eftersom de blir skickliga på det, och av två verksamheter som de klarar lika bra föredrar de den som tar en större repertoar av mer invecklade och subtila urskillningsförmågor i anspråk. Schack är till exempel ett mer invecklat och subtilt spel än dam, och algebra är mer invecklat än elementär aritmetik. Alltså säger principen att den som kan båda delar i allmänhet hellre spelar schack än dam, och hellre studerar algebra än aritmetik.

Den aristoteliska principen är en motivationsprincip. Den är förklaringen till många av våra huvudönsknings och varför vi hellre gör vissa saker än andra, genom att den ständigt utövar ett inflytande på vårt verksamhetsflöde. Därtill uttrycker den en psykologisk lag som styr förändringarna i våra önskningsmönster. Principen implicerar sålunda att en persons förmågor tilltar med tiden (på grund av psykologisk och biologisk mognad, till exempel nervsystemets utveckling hos ett litet barn), och när han övar upp dessa förmågor och lär sig att utöva dem kommer han så småningom att föredra de mer sammansatta verksamheter som han då kan bedriva och som tar hans nyligen förverkligade förmågor i anspråk. De enklare saker han tidigare gillade är inte längre tillräckligt intressanta och lockande... Den aristoteliska principen har också en sidoeffekt. När vi bevittnar hur andra utövar väl uppövade förmågor, njuter vi av deras uppvisningar och får en önskan att själva kunna göra samma saker. Vi vill likna de personer som kan utöva de förmågor vi inser ligger latent i vår natur.

Analysera denna uppfattning. På basis av vad Aristoteles skriver om mänsklig handling i verket 'Den Nikomachiska Etiken', förtjänar den att kallas för en "aristotelisk princip"? Hur väl lyckas den med att förklara mänsklig handling?